

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Floremundi Raemundi V. Cl. Olim Consiliarii Regis
Galliarvm Ex Calviniano Catholici Synopsis Omnium hujus
temporis Controversiarum tam inter Lutheranos,
Calvinistas quam alios plurimos. Sive Historia ...**

Raemond, Florimond de

Coloniae Agrippinae, 1655

caput decimum quintum. De Smalcaldicis à Caesare victis ac profligatis, &
Germaniae civitatibus in gratiam receptis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10880

est, dum scilicet Religionis negocium, quod alio-
qui multos alios Principes & ciuitates, quæ con-
ferentiæ permilla libertate domi sese continebant,
federali illi additurum fuerat, posthabere se simula-
uit. Et si enim bonorum Ecclesiasticorum restitu-
tionem imperarat, id tamen vi decretorum Con-
uentus Augustani & Spirensis factum fuit. Mau-
ritio quidem Cæsar bolum huac obrexit, vt non
ad occupandam modo sed etiam tuendam præci-
pi aduersarij sui prouinciam eum accenderet.
Postquam vero Landgrauij ad Mauritium gene-
rum intercessio frustra fuit, Saxoniæ Elector cum
decem peditum & quatuor equitum millibus ad
finis suos profectus, per Thuringiam & Misiam
amissa plerique recuperauit, Lipsia tantum &
Dresda exceptis, quæ præsidio munitæ, oppugna-
tionem sustinuerant. Mauritius belli sumptibus,
quos Ioannes Fredericus è communi federatorum
arario faciebat, de suo ferendis impar, Cæsarem
de auxilijs sollicitauit; qui equitum peditumque
aliquot cohortes ei misit, ductore Alberto Bran-
deburgico. At hic non tam prudens & citè inspe-
ctus dux quam audax miles, Landgrauij sorore de-
ceptus, dum epulis, & choreis tempus terit, ab E-
lectore non modo totam fere suam ditionem, vt
diximus, recuperauit, verum etiam Mauritium
suis oppidis exiit, & institutis nouis cum Bohe-
mis consilijs, argentifodinas quoque in potestatem
suam redegit, Hussitarum præcipue ope, qui
per summum proditionis erga regem suum scelus
Electoris rebus fauebant, adeo vt manus quoque
nonnullas militares auxilio ei mitterent, vt quos
eiusdem periculi coniungebat metus.

DE SMALCALDICIS A CAESARE
VICIS ac profligatis, & Germaniæ ciui-
tatibus in gratiam receptis.

CAPUT XV.

ARGUMENTUM.

- I. Belli istius gloria cui post Deum debentur.
- II. Palatinus Elector & Dux VVirtembergicus Cæsari conciliantur.
- III. Eius potestati multa magna ac valida vrbes sese permittunt.
- IV. Imperator in Saxoniam exercitum ducit.

V. Albim fluium magno animo traicit.

VI. Saxoniæ Ducem vincit & capis.

MVLTI argumentis in hoc bello summa
Dei cuius oculi non super Regum tan-
tum & Principum palatijs, verum etiam pasto-
rum casis & tugurijs vigilant, in conseruando
Christiano contra ipsorum Christianorum scele-
rarum machinationes Imperio, cura & prouidentia
apparuit; sed in eo præsertim, quod magnum &
Catholicum illum Principem non singulariter
tantum toto hoc tam graui durante bello prote-
xit, sed & salutaribus consilijs instruxit. Nam vt
olim Demetrio illi Poliorcetz fortuna ciuitates
captiuas adduxisse & velut in manus tradidisse
dicta est; sic præclaræ illæ victoriæ quas Imperator
consequutus est, quasi cœlitus delapsæ, omnes
ipsius hostes, ne vno quidem excepto, ad pedes
ipsius prostrauerunt: sic vt qui antea nihil quam
de Imperatore vel in triumphum captiuo ducen-
do, vel omnibus exuro armis, è Germania instar
gregarij militis cum baculo & pera profligando
somniauerant quum se, sua omnia vitamque gratiæ
ipsius permittere, & compe dibus victi, quacum-
que ibat victorem sequi coacti fuerint; ciuitates,
quæ portas ei ante occluserant, muros ei lubenter
velut cum triumpho ingredienti aperuerint; &
qui antea per contemptum, Carolum Gandauen-
sem appellabant, Patrem dicere non dubitarint.
Plurimum vero beneuolentiam ei apud omnes
auxit, quod victoria per modeste vteretur, & affa-
bilem se humanum omnibus præberet; quippe
qui frequenter dicere soleret, longe pluris se fa-
cere ciuium beneuolentiam & amorem quam ip-
sam quamcumque ciuitatem: atque illud sibi v-
num propositum haberet, vt lenitate & clementia
pacem publicam armis à se acquisitam, conserua-
ret. Omnes sane à quibus bellum hoc vel litera-
rum monumentis consignatum, vel eius mentio
facta est, omnem eius tam tacito confecti laudem
Cæsaris prudentiæ simul & patientiæ tribuunt;
qui contra vstitatum militiæ morem, dissentientibus
plerisque ducibus, totam hyemem exercitum
sub signis tenuit; & quamuis grauissimis arthri-
dis vrgeretur doloribus, ab eo nusquam discessit,
sed per nives & glaciem, dexterum cruris fascia ob-
ligatam circumferens, omnia boni Imperatoris
munia diligenter ipse obiit, ac tum quando iam
discessurus putabatur, cum copijs quam proxime
ad hostes accessit.

Nn 2

II. ve

II. Ut vero Dux VVirttembergicus primus arma contra Imperatorem ceperat, exercitumque produxerat, sic idē primus ex rebellibus subiugatus & victus, abiectis armis, belli fortunam non amplius experiri decreuit. Postquam enim exercitum à sua ditione non procul abesse, se vero tædio rerum suarum & morbo confectum, tum federatorum res malè procedere, & tam validas copias veluti niuem à solis æstu disparuisse animaduertit: primo quidem in arcem natura inexpugnabilem sese recepit: deinde missis internuncijs, veniā à Cæsare petijt, quæ ei negata, nisi se suasque fortunas omnes, totamque prouinciam sine conditione Cæsari dederet, vt de ijs ipse statueret pro suo arbitratu. His percussus miser Huldricus suppliciter & demisse admodum Cæsari scribit, *miseriam eius implorans, & per Christi amorem obsecrans ne in se suosque miseros subditos grauius aliquid statuat.* Tandem Cæsar ei ignouit his conditionibus: *vt supplex factus publice gratiam à Cæsare petat, vt dependat aureorum millia trecenta, vt tormenta foeciorum, relicta in suis finibus cum omni instrumento tradat, vt ab omnibus federibus discedat &c.*

Eodem fere tempore Elector Palatinus Fridericus, Halam ad Cæsarem profectus, culpam sibi condonari petit, quod Smalcaldicis ad Ingolstadium castra habentibus auxilia misisset, non ipsius oppugnandi causa uti dicebat, sed quod ex federe priuato VVirttembergico ad hoc teneretur. (a) Cæsar acribus eum verbis accipit, ignoscit tamen, & vt errorem hunc atque culpam in posterum accuratiori fide compenset, hortatur. Miserabile plerisque videbatur, tantæ potentie & auctoritatis è Bauarica familia Principem, Imperatoris genus affinitatē contingentem, videre nudatis canis, multis cum lacrymis veniam à Cæsare quam humiliter petentem. Mansuetudine hæc & clementis Cæsaris, ad ignoscendum quam ad puniendum longe propensioris, plerique Germaniæ Principes & ciuitates Germaniæ allectæ, eius fidei & obsequio totas sese dederunt.

III. Ex ciuitatibus Vlmenses magnæ potentie & auctoritatis, primi Cæsari fuerunt reconciliati: centum aureorum millibus & duodecim tormentis multati. Post hos in gratiam Francofurtenses recepti sunt, de pensis aureorum viginti millibus. Scribit Alcantaræ Commendator, quum Landgravius illac domum è bello properaret, & Senatus ab eo quid porro faciendum esset quæreret, illum respondisse; *Cuiuslibet vulpi caudam suam bene*

custodiendam. Cattum quoque suis rebus non desuturum sicque insoluto hoc ænigmate, ab ipsis discessisse. Horum exemplum sequuti Memingenfes, quinquaginta aureorum millibus multati sunt. Post hos diuersis conditionibus in gratiam recepti Biberacenses, Rauenspurgi, Campodunenfes, Lindauii, Eslingenfes, & Augustani. Ad hos Sebastianus Schertelinus, qui Protestantibus militauerat, primum, deinde quum omnem sibi spem veniæ præcisam animaduerteret, ad Heluetios profugit. Augustanis centum & viginti aureorum millia & duodecim tormenta imperata. Tandem etiam Argentinenfes cum Cæsare transegerunt, persolutis triginta aureorum millibus, & traditis duodecim tormentis. Sic igitur pleræque omnes Imperij ciuitates ad Cæsaris obedientiam redierunt. Saxo vero & Landgravius, quos plerique antea summos federe duces agnoscebant, hostes publici sunt denunciati. In quo admirabilis rerum humanarum inconstantia, & in primis vulgi, quod secundam fortunam velut heliotropium solem sequitur, & ad quamuis auram circumagitur, mutabilitas apparuit. Quem admodum autem victoriæ multo sanguine partæ laus magna ex parte militum virtutis, sic incruentæ gloria soli Imperatoris prudentiæ debetur. Carolus certe Cæsar nulla re maiorem laudem assequutus est, quam quod ciuitatum legatos supplices ad se venientes humaniter excepit, & plerisque ignouit, sic tamen vt imperata facerent. Duo soli restabant, Saxo & Landgravius. Et hic quidem vt erat magno & feroci animo, quamuis Elector Brandeburgicus sollicitè pro ipso intercederet, aliquandiu pertinaciter egit, certis propositis conditionibus in quas, non in alias, pacem facere vellet. At Cæsar eodem modo illum quo VVirttembergicum tractare constituerat, eoque Brandeburgicum monuit, vt nisi Landgravius absque vlla conditione se dederet, ab omni porro desisteret actione.

IV. Interea Saxonie Elector fortunæ, quæ in Saxoniam reuerso propitiâ se dederat, diligenter instabat: Cæsare interim cunctante, & certam in ipsum vindicandi occasionem circumspiciente. Postquam vero de clade & captiuitate Alberti Marchionis Brandeburgici accepit, Vlma discessit, & Saxoniam versus iter instituit; sed vehementissimis podagræ vexatus doloribus, Norlingæ aliquamdiu substitit, exigua cum spe sanitatis recuperandæ. Vidisses tum hæreticos cristam rursus erigentes,

a Sleid. lib. 18.

rigentes, & eodem Imperatorem & Catholicam Ecclesiam sepulcro propediem contumelatum iri sperantes. Quum vero præter omnem spem conualuisset, Cæsar Norlinga profectus, Norimbergam, inde Egram petit, proxime ad Bohemorum fines Ferdinandicæ ditionis, in montuosis & asperis locis situm oppidum, quo etiam Ferdinandus & Mauritius iam ante venerant. Deinde cum omni exercitu eodem die Egra decedit, & magna celeritate in Saxoniam ducit, ut Electoris, qui nuper Fribergam quoque & Misenum illustre ad Albim oppidum, Mauritio ademerat, progressum cohiberet. Sic decimo tandem die, quum continenter iuisset, ad Misenum ubi Saxo tum erat, peruenit: qui subito Cæsaris aduentu oppressus, relicto oppido, quum sublicium pontem incendisset, ad alteram Albis ripam castra posuit, loco admodum munito, quum & fluvius magna sui parte ad CCC. passus latus interfueret, & ripa ubi castra habebat, in crepidines passim assurgens, vada redderet difficiliora. Cæsariani transportandum quidem exercitum censebant, quomodo vero id fieri posset non expediebant, loci situm plerisque metum incutiente, & dispositis ad alteram ripam à Saxone militum stationibus, cum tormentis & nauigijs aliquot, ut Cæsarianos quoquo modo impedirent.

V. Reperto tandem vado, licet profundo, Cæsarea die exercitum omnino transmittere, & cum hoste, si posset, configere statuit, antequam nouas ille vires colligeret, aut locis omnibus præsidio & comæatu diligenter munitis, Cæsaris vires diurna obsidione distineret, & sic bello in longum ducto, & Cæsare Saxonico bello occupato, locijs & reliquis Proestantibus res alibi turbandi occasione daret. Nam & Landgravius tum exercitum colligere, & propediem in campum producturus dicebatur. Præmissis ergo leuis armaturæ equitibus qui singulos sclopetarios à tergo vehabant, Cæsar asturconi badio insidens, sella holerica punicea auro fimbriata instrato, ipse auro radiante lorica rectus, sine paludamento & galeam Germanorum more capite, manuque frameam lato ferro gestans, speciem magni illius Cæsaris referere, qui transitu olim Rubicone, omni pacis conditione abiecta, in solo victoria spem ponebat. Sic ergo quamuis difficili transitu, alijs vi fluminis abreptis, alijs gladios transuersos ore deferentibus, & natando se saluantibus, Cæsar vteriori ripa sine damno potitus est, hostibus, qui ad prohi-

bendam descensionem relicti fuerant, metu dilapsis. Sleidanus insignis huius victoriæ historiam vno & altero verbo absolvens, ait, Saxonem tum quum ab ijs quos Mulbergæ reliquerat nunciaretur, Cæsarem vtriusque ripæ potentem cum exercitu iam Albim traicere, concionem sacram audisse. Illud certum est, non sustinuisse ipsum exercitus illius, fascijs puniceo coloris de cussatis terribilis, & ipsum etiam fluminis, cuius præsidio potissimum confusus fuerat, eursum silentis, aspectum.

Didici ego è Gallia quodam magnate qui in Germania diu versatus est, Saxones culpam Ducis sui concioni Lutheranae tam propinquo hoste indormitantis, in Curia Marechallum, ex Schonbergiorum familia, reicere, qui, ut aiebant, ab Imperatore corruptus, impedierit quo minus nunciatum de Cæsaris traiectione ad Ducem mature fuerit perlatum, ne Luthero-sacræ ipsius cogitationes & diuinus scilicet cultus inerpellarentur. Saxo, quamuis sero, Cæsarem iam traiectione certior factus, exercitum ad iter instruit, & celeriter Vitebergam contendit; ita tamen ut extremum agmen catenti hosti os obuerreret. Cæsar vado reperto, & instructo primo suorum agmine, non expectatis impedimentis & ceteris in traiciendo adhuc per pontem ex hostium abductis nauigijs factum occupatis, eum quantum potest insequitur. Quum in compito quodam forte fortuna Crucifixi saluatoris imaginem, sacramentarij cuiusdam manu glande traiectam conspexisset, eleuatis in cælum oculis, *Mi Deus*, inquit, *satis ipse tu superque potens es ad tuas hodie vindicandas iniurias*. Saxonem interim cum exercitu, in quo sex erant peditum & tria equitum millia, vnà cura viginti tormentis maioribus, longius progredientem Imperator cum quatuor omnino equitum millibus persequatur, nullo peditatu, nullis tormentis instructus, quæ paulatim subsequebantur.

VI. Iam vterque exercitus ad tria confecerat milliaria Germanica, vnus quidem viam Vitebergam versus insistens, ut tutum assequeretur locum; alter hostis tergo inherens, ut eum diceret, & ad pugnam prolektaret: quum Saxo primum Cæsaris agmen, quod Albanus ducebat, conspiciens, suos ad syluam quandam consistere, & cū hoste prælium inire iubet: qui mox terga vertentes, peditatum destituerunt, ab insequentibus

bus internectione fere deletum. Cæsar fugientes vnum milliare, alij longius, & ad tria etiam insequuti sunt, a media fere die ad Solis vsque occasum pugnatum fuit. Ad Cæsarem è confecturedeuotem Albanus Saxonem captiuum adducit, vadante per faciem sanguine ex vulnere accepto perfusum: qui vbi in Cæsaris conspectum venit, *Quandoquidem ita fortuna tulit, inquit, ecce metibi, Clementissime & potentissime Cæsar, captiuum sisto, vt me pro loci quo natus sum dignitate tractes, rogans.* Tum Cæsar, *sane hic quem nunc mihi tribuis titulus longe diuersus est ab eo quem ante mihi tribuisti, verum pro meritis ego se accipiam.* Integra hæc & plena fuit Cæsaris victoria, quum omnes fere qui cum Saxone fuerunt, aut occisi aut capti sint, exceptis quadringentis & amplius, qui cum maiore natu Saxonis filio, itidem vulnerato, V Vitemburgam euaserunt. Est sane diligentia vna ex præcipuis militaris ducis dotibus, quum vna sæpe hora amittatur, quod numquam deinde recuperari potest. Quod si Cæsar eo die Albim non traicisset, victoriam ipsius eursum Albis procul dubio stitisset; qui sequenti diei ita auctus fuit, vt non modo vado, sed ne natau quidem, ob summam aquarum violentiam, potuerit transmitti. Quin etiam si Saxo duodecim dierum spacium habuisset (quod captiuus non semel dicere solebat) ad triginta peditem & septem aut octo equitum millia contra Cæsarem fuisset producturus. Fatendum sane est ingens hoc fuisse militare facinus, nimirum profundum, ac nullibi fere vadofum fluium traicere, hostem tam longe persequi, solo equitatu tam equestres quam pedestres hostium copias, sylua etiam quosse recipere, munitas, sine omni tormentario apparatu, quo hostis abundabat, aggredi: hacque vna clade Protestantium factio tota ruisset deleta, nisi quidam postea publicam vtilitatem priuatis suis commodis & cupiditatibus posthabuissent.

DE PRODIGIIS QUÆ EO DIE
quo prælium commissum est, euenerunt.

CAPVT XVI.

ARGVMENTVM.

- I. Diuersa prodigia qua illo die apparuerunt.
- II. Miraculum circa Solem.

III. Ludouici Auila de illo testimonium.

IV. Auila nobilis Itali.

V. Sleidanus Auilam mendacii non accusat.

VI. Imperatoris victoria potius dictum & quanti ea momenti fuerit.

I. **I**N rebus vstratum Naturæ cuiusum superantibus, lente admodum & tarde haberi fides solet; & miracula vt plurimum in falsitatis suspicionem veniunt, nisi locupletum auctorum qui ea ipsa quæ recitant viderint, nec ab alijs tantum acceperint testimonijs comprobentur. Quod hoc loco scripturus sum, quodque Anno M. D. XLVII. Aprilis die XXIV. eo ipso die quo memorabile illud Cæsaris cum Saxone prælium commissum est, (a) accidit, tam admirabile est, vt vix vllam afferre auctim probationem ad demonstrandum, cælum & terram eo die in hærefeos exitium coniuasse, nisi fide dignos haberem auctores, tamquam eorum quæ à me dicuntur vades. Et quidem eo ipso tempore quo Catholicus exercitus prælij copiam; hæreticorum vero elabendi spacium quærebat, aquila visa fuit, quæ Cæsarianum exercitum in gyrum circumvolitans lustrauit, tamquam victorix, quam Imperialis aquilæ milites paulo post adepturi erant, prænuncia. Et lupus è sylua progressus, in Hispanorum militum globum incidit, à quibus gladiatorum ictibus subito confossus est. Sed ad ipsum miraculum veniamus.

II. Primò, cælum tamquam igne ardens & Sol sanguineo conspectus fuit. Et vtrique exercitui sol tardius incedere & longius victoria spacium dare visus est. Sleidanus totum hoc, quod Protestantium causæ parum faueret, paucis & obscuris verbis tantum perstrinxit, aiens, illis diebus solis aspectum valde fuisse tristem, obscurum, pallidum & velut caligine quadam circumdatum, vt plerique à Saxonia longissime remoti & ignari quid ageretur, iudicarent magni aliquid portendi; nec eoin in Germania solum, sed per Galliam etiam & Britanniam id fuisse obseruatum, & ita rem habere, multa hominum millia testificari posse. Hæc Sleidanus. Verum Ludouicus Auila qui prælio interfuit, & Baptista Gribaldus nobilis Italus, ille quidem II. belli Germanici libro, hic verò in quadam suarum Relationum, de prodigio hoc solis aspectu ita loquuntur.

III. Quo die prælium commissum est, inquit Auila, ingens

à Vlenberg. Vita Melanchthon. cap. 17.